

АРТЪР КЛАРК ТЕЛЕФОНЪТ ИЗЗВЪНЯ...

Превод от английски: [Неизвестен], 1973

chitanka.info

Предлагаме на читателите научнофантастичния памфлет на известния английски писател Артър Кларк. В него е предадено остро неговото тревожно чувство, предизвикано от безсмислената технизация в съвременния западен свят, от пренастищането на неговия бит и битие с информация, от нарастването на духовната отчужденост и т.н.

Заплашва ли развитието на науката благоденствието на човека? Както е известно, за първи път към тази тема се насочи Карел Чапек в пиесата си „Рур“. Сега в страните на капитала противопоставянето между човека и машината съвсем не е вече литературен проблем. Там, където човекът е сведен до нивото на автомат, дори мъртвата неодушевена техника се превръща в нещо антихуманно. Именно на този проблем е посветен и памфлетът „Телефонът извън...“

Четвърт милион души вдигнаха телефонните слушалки и няколко секунди раздразнено или разтревожено се вслушваха. Някои помислиха, че им се звъни някъде от Австралия — чрез комуникационния спътник, който беше изстрелян в навечерието. В слушалката обаче не се чуваше никакъв глас, а само неразбираем звук, напомнящ на едни шума на морето, а на други — звънтящи под ударите на вятъра струни на арфа. На някои същият този звук донесе спомени от далечното детство: пулсирането на кръвта, което се чува, ако прилепиш до ухото си голяма раковина. Но каквото и да беше всичко това, след 20 секунди всичко се прекрати.

Телефонните абонати изругаха, промърмориха: „Погрешно са набрали номера“ и окачиха слушалката. Някои все пак се опитаха да се обадят в съответната телефонна компания и да споделят своето недоволство, но линията се оказа заета. След няколко часа за инцидента забравиха всички освен онези, в чиито задължения влиза да не допускат подобни случайности.

В изследователската станция по съобщенията спорът продължи цялата сутрин, но не доведе до никакво решение. Той не стихна и по време на обедната почивка, през която гладните инженери, продължаващи да спорят, влязоха в кафенето отсреща.

— Продължавам да смятам — заяви Уили Смит, специалист по солидна електроника, — че това беше къс мощен импулс, който е възникнал в момента на включването към мрежата на спътника.

— Да, без съмнение има някаква връзка с включването на спътника — поддържаше го Жул Райнър, проектант на мрежите. — Но с какво да се обясни разликата във времето? Спътникът беше включен в полунощ, а позвъняванията се раздадоха едва два часа по-късно, както на всички ни е твърде добро известно. — И той шумно се прозина.

— А какво мислите вие, док? — запита Боб Ендрюс, компютърен програматор. — Вие почти през цялата сутрин мълчахте. Сигурно сте ни запазили някаква идеяка?

Доктор Джон Уилямс, ръководител на математическата група, смутено вдигна рамене.

— Наистина имам една идея — започна той, — но едва ли ще се отнесете към нея сериозно.

— Това няма значение. Дори вашата идея да ни напомня за научнофантастичните разкази, които печатате под псевдоним, тя все пак може да ни насочи към нещо.

Уилямс се изчерви, но не много. Всички знаеха за неговите разкази и той не се срамуваше от тях. Та те бяха излезли дори в отделен сборник. (След разпродажбата на залежалия се тираж той пазеше още около двеста екземпляра.)

— Е, добре — започна той, машинално драскайки по покривката. — Откровено казано, тази мисъл се породила у мене не сега, а още преди няколко години. Кажете ми дали сте се замисляли някога за аналогията между автоматична телефонна централа и човешкия мозък?

— Та кой не е мислил за това? — усмихна се един от неговите слушатели. — Тази идея е на толкова години, колкото и самият телефон.

— Възможно е, аз всъщност не твърдя, че съм казал нещо оригинално. Време е обаче да се отнесем към този проблем сериозно. — Той се намръщи, гледайки към лампионите за дневна светлина; денят беше мрачен и мъглив и те бяха запалени. — Какво става с тази дяволска светлина? Вече от пет минути лампите примигват.

— Не се отвличайте с глупости. Вероятно Мейси е забравила да плати сметката си за електричеството. Разказвайте по-нататък.

— При мене това вече не е предположение, а имам и някои факти. Ние знаем, че човешкият мозък сякаш представлява сложна мрежа от превключватели, съединени с нервни влакна. Автоматичната телефонна централа на свой ред е система от превключватели — селектори и прочие, — съединени с проводник.

— Съгласен съм — кимна Смит. — Но с тази аналогия далеч няма да идем. Мозъкът съдържа около 15 милиарда неврона, нали така? В коя телефонна централа ще се намерят толкова превключватели?

Отговорът на Уилямс потъна в рева на нисколетящия реактивен самолет; наложи се да почакаат, докато кафенето престане да се тресе.

— Никога не са летели така ниско — промърмори Ендрюс. — Смятам, че това е против правилата.

— Това наистина е против правилата. Но не се безпокойте: въздушната контрола сега ще го нажули здравата.

— Съмнявам се — поклати глава Райнър. — Именно въздушната контрола определя височината на кацането. Но толкова ниско... Не завиждам на онези, които са на борда.

— И все пак ние най-накрая ще говорим ли за работата, или няма? — недоволно запита Смит.

— Вие сте прав, като говорите за 15 милиарда неврона — спокойно продължи Уилямс. — Именно до това опира всичко. Петнадесет милиарда — това много ли е или малко? Много? А знаете ли, че още преди 20 години общият брой на превключвателите в разпръснатите по цялата страна телефонни централи надхвърляше 15 милиарда? А сега те са пет пъти повече.

— Ясно — твърде тихо каза Райнър. — Значи сега, когато беше включен новият спътник, всички те са съединени помежду си.

— Точно така.

Около масата стана съвсем тихо; чуваше се само дрънкането на една пожарникарска кола.

— Дайте да си говорим направо — решително каза Смит. — Вие твърдите, че нашата телефонна система се е превърнала в гигантски телефонен мозък?

— Не, това би било твърде груб, антропоморфичен подход. Предпочитам да мисля за възникналото явление с понятията за критичната маса или критичния размер. — Уилямс вдигна двете си ръце, полусви пръстите си, сякаш държеше нещо в тях. — Представете си, че държа две парчета уран-235; не настъпва нищо дотогава, докато те се намират на известно разстояние едно от друго. Но ако ги съединя — той приближи ръцете си, — ще се получи нещо, което съвсем няма да прилича на едно голямо парче уран. Ще се образува кратер с диаметър половин миля. Точно същото е станало и с телефонните мрежи; до днешния ден те са били в по-голямата си част независими или несвързани помежду си. Сега ние рязко увеличихме броя на свързващите ги звена и всички отделни мрежи, като се сляха в единно цяло, са достигнали критичен размер.

— И интересно е как трябва да се разбира „критичността“ в дадения случай? — попита Смит.

— Поради липса на по-добра дума бих нарекъл това „съзнание“.

— Твърде необикновено „съзнание“... — забеляза Райнър. — А какво би използвало то за сетивни органи?

— За тази цел могат да се използват радио- и телевизионните станции. Те ще дадат на „съзнанието“ достатъчно храна за размишления! Получените данни ще се съхраняват във всички компютри — то има достъп и до компютрите, и до електронните библиотеки, и до радарните станции за следене, и до телеметрирането в автоматичните фабрики. О, на него ще му бъдат достатъчни сетивните органи! Ние дори не можем да се приближим до представата за получаваната от него картина на света, защото тя е несравнимо по-богата и сложна от нашата. Това дори не буди съмнение.

— Е, добре, нека да допуснем, че всичко е точно така — твърде увлекателно описано. Какво всъщност ще съумее да прави това „съзнание“? — запита Райнър. — Та нали то не е способно например да отиде някъде, защото няма с какво да се придвижи?

— А защо му е необходимо да пътешествува? То присъствува едновременно навсякъде! И всяко електрическо устройство, управлявано дистанционно, може да бъде използвано от него като изпълнителен орган.

— Сега ми е ясна разликата във времето — намеси се Ендрюс. — Новото същество е било заченато в полунощ, но се е родило едва в 1,50 след полунощ. А звукът, който ни разбуди всички, беше първият вик на новороденото.

Неговият опит да се пошегува явно беше неуспешен и никой не се усмихна. Над главите им дразнещо често примигваха лампите. През това време в кафенето влезе, както обикновено твърде шумно, Джим Смол от отдела за енергетично осигуряване.

— Вижте само, момчета — той широко се усмихваше, размахвайки лист хартия. — Аз съм богаташ. Виждали ли сте някога подобна банкова сметка?

Доктор Уилямс взе протегнатия лист, прегледа го и прочете на глас:

— Кредит — 999 999 897 087 долара... Нищо необикновено — заяви той под бурните вълни на смеха. — Компютърът е допуснал малка грешка. Понякога такива неща се случват.

— Аз и сам зная това — каза Джим. — Но недейте ми разваля удоволствието. Аз ще поставя тази банкова сметка в рамка. А какво ли би станало, ако се опитам сега да напиша чек за няколко милиона? Мога ли да дам банката под съд, ако не ми изплатят чека?

— Нищо няма да стане — отвърна му Райнър. — Мога да се закълна, че банката отдавна е помислила за подобни случайности и се е преосигурила чрез някакво документче с микроскопична бележка с дребен шрифт. А кога, бих искал да зная, получихте този отчет?

— Със следобедната поща; изпращат ми ги в службата, така че жена ми да не знае нищо за моите финансови работи.

— Мм-да... това значи, че отчетът е съставен рано сутринта. Няма съмнение, че е след полунощ.

— Накъде биете? И защо всички сте с такива мрачни лица?

На думите му не реагира никой; в мислите, към които ги наведе инцидентът с банковата сметка, нямаше нищо приятно.

— Някой от присъстващите знае ли нещо за автоматичните банкови системи? — запита Уили Смит. — Как са свързани помежду си?

— Точно така, както и всичко останало в днешни дни — отвърна Боб Ендриус — Всички са обединени в единна мрежа и компютрите се свързват помежду си. Това потвърждава вашата теория, Джон. Ако наистина ще настъпва нещо необичайно, първите прояви трябва да се очакват именно в тази сфера, без да се смята всъщност телефонната система, разбира се.

— Така и никой не е отговорил още на въпроса, който зададох, преди да се появи Джим — гръмко се оплака Райнър. — Какво ще прави този свръхразум? Дали ще бъде приятелски, враждебен или безразличен? Осъзнава ли той нашето съществуване или единствената реалност за него ще бъдат приеманите и изпращаните електронни символи?

— Виждам, че започвате да ми вярвате — отбеляза Уилямс с някакво мрачно задоволство. — Но на този въпрос мога да отговоря само с въпрос. Какво прави едно новородено? Търси храна. — Уилямс погледна към примигващите лампи. — Боже мой — бавно каза той, потресен от нова мисъл. — Та нали за него съществува само една храна — електричеството.

— Е, хайде, ние вече достатъчно наговорихме всякакви глупости — решително се намеси Смит. — Какво, дявол да го вземе, се е случило с нашия обед? Поръчахме го преди двадесет минути.

Никой не му отговори.

— А след това — каза Райнър, продължавайки мисълта на Уилямс — новороденото ще започне да се оглежда наоколо и да се протяга. След като се огледа, ще започне да играе като всяко растящо дете.

— А децата понякога *чупят* предмети — прошепна някой.

— Играчки то ще има достатъчно, това е сигурно. Например „Конкорд“, който прелетя над нас. Автоматичните заводски линии, светофарите по улиците.

— Колко намясто споменахте за това — намеси се Смол, — с уличното движение нещо е станало — вече от десет минути всичко е спряло. Прилича на голямо задръстване.

— Сигурно гори нещо — чух камбаните на пожарни коли.

— А аз чух техния звън на няколко пъти и нещо, което много прилича на взрив по посока на индустриалната зона. Надявам се, че не е нещо сериозно.

— Мейси!!! Нямах ли свещи? Нищо не се вижда!

— Сега си спомних, че в това кафене кухнята е електрифицирана напълно. Това значи, че ще получим студен обед, ако въобще получим нещо.

— Абе, поне да прочетем вестниците, докато чакаме. Този в тебе сутрешният вестник ли е, Джим?

— Да, аз още не съм го отгърщал. Да-а, днес наистина има твърде много странни произшествия. Железопътните сигнали са излезли от строя... Водопроводната магистрала се е пукнала, защото не се е включил предпазният клапан... Десетки жалби срещу необяснимото снощно позвъняване.

Той обърна страницата и внезапно замълча.

— Какво става?

Смол мълчаливо протегна вестника. Само първата страница имаше обикновен вид. Всички останали представляваха бъркотия от букви и части от думи — само тук-там откъслечни рекламни обявления създаваха островчета на нормалност в морето от бъркотии. Те очевидно бяха набрани на отделни блокове и затова бяха избягнали участта на останалия текст.

— Ето до какво доведе дистанционното управление на набора и печатането — ядно каза Ендрюс. — Страхувам се, че вестникарските

шефове са искали да убият с един изстрел твърде много електронни зайци.

— Ако ми бъде позволено да се изкажа пред това сбирнище на истерици — гръмко и твърдо се намеси Смит, — бих искал да подчертая, че засега няма от какво да се страхуваме, дори ако се окаже, че Джон е прав. Ние чисто и просто ще изключим спътниците и всичко ще си тръгне постарому отново.

— Префронтална лоботомия — промърмори Уилямс. — Вече мислех за това.

— Какво? Ах, да — отделяне на участъци от мозъка, — както някога са лекували шизофренията. Ще струва скъпо, разбира се, и отново ще се наложи да преминем към телеграфни съобщения, но затова пък страната няма да загине.

Някъде наблизно се разнесе резкият звук на взрив.

— Всичко това не ми харесва — нервно каза Ендрюс. — Дайте да послушаме какво ще каже радиото — току-що започна емисията с новините.

Той извади от чантата си малък транзисторен приемник.

— ... небивал брой аварии в заводите...

— ... няколко летища са принудени да прекратят полетите поради нарушение в работата на радарите...

— ... банките и борсите са закрити поради пълната несъстоятелност на техните информационно-програмиращи системи. („Брей, че ни изненадаха“ — промърмори Смол, но всички му изшъткаха...)

— Моля ви за още една минута, пристигнаха последни съобщения — продължаваше дикторът. — И така. Току-що ни стана известно, че контролът над спътниците за свръзка е изгубен напълно. Те не реагират вече на команди от Земята. Според...

Станцията замлъкна; не се чуваше дори носещата вълна. Ендрюс повъртя копчето за настройка, но ефирът мълчеше на всички диапазони.

Райнър заговори възбудено и в гласа му се чуваха истерични нотки:

— Великолепна идея е префронталната лоботомия, Джон. Колко жалко, че детето е успяло да се сети за това.

Уилямс бавно се изправяше.

— Хайде да се върнем в лабораторията. Трябва да има някакъв изход. Та то е все още дете. Дете, макар че расте твърде бързо.

Публикувано в сп. „Наука и техника“, бр.15/1973 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.